

V. Pavlíček, H. Hofmannová: Občanská a lidská práva v současné době. Praha: Auditorium 2015, 308 stran

MONIKA FOREJTOVÁ

Na českém právnickém trhu se objevila publikace s názvem Občanská a lidská práva v současné době. Tato kolektivní monografie se zabývá recentními proudy v pojetí občanských a lidských práv, jež jsou vyvolány změnou paradigmat, zejména pak novou geopolitickou situací a empirickými zkušenostmi z posledního čtvrtstoletí od konce bipolarity světa. Kolektiv autorů pod vedením prof. Václava Pavlíčka si za jeden z cílů této publikace zvolil komparaci a konfrontaci tehdejšího pojetí univerzality lidských práv se současným stavem. Autoři se společně hlásí k tezi, že: „lidská práva jsou významným hybatelem humanistických principů civilizace, nikoliv jen záležitostí ideologické rétoriky politiků, ale zájmem celé společnosti“, čímž poukazují na dynamismus lidských práv, kterým reagují na změny ve všech společnostech. Konfrontace hodnot, které tvoří páteř celých civilizací, se současnou realitou, kterou jednotliví autoři rozpracovávají ve svých kapitolách, je korektní prezentací současného unipolárního světa s blízkou potencialitou světa multipolárního. Pluralita kultur je faktem, který autoři neskrývají pod ideu převahy jedné vyspělejší kultury nad druhou, ale naopak ji odkrývají v celé její podstatě. Bohaté zkušenosti autorů, jako je například Michal Tomášek či Pavel Šturma, s odlišnými civilizačními přístupy k právům jednotlivce resp. k právům kolektivu, tvoří nesporně zajímavé části této publikace.

Celou knihu otevírá kapitola z pera Václava Pavlíčka, která pojednává o vývoji a stavu pojetí lidských práv, kde se autor postupně blíže věnuje Všeobecné deklaraci lidských práv ve vazbě na princip univerzality, mezinárodním paktům o lidských právech jako prostředkům internacionalizace lidských práv, pluralitnímu pojetí lidských práv a regionálním úmluvám, konsekvencím konce bipolarity světa a postmodernismu, na příkladu vlastnického práva otázce (ne)změnitelnosti základních lidských práv a recentním sporům o hodnoty lidských práv.

Autor je kritický k některým závěrům politických teoretiků, jako je např. F. Fukuyama o tzv. „konci dějin“ a triumfu liberalismu. Nezdráhá se poukázat na geopolitické hry v regionu Eurasie v souvislosti s rozpadem ruského impéria, které mohly vést k současné situaci na Ukrajině. Varuje před problémem imigrace, který již dnes trýzní Evropu, a který má v sobě destabilizační potenciál vůči kvalitě ochrany lidských práv. Svou bohatě faktografickou kapitolu zakončuje nikoli pesimisticky, přesto však úvahami nad současnými spory o hodnotě lidských práv ve světě a novém rozcestí, před kterým západní civilizace opět stojí. V kapitole nazvané Svoboda a práva člověka jako principy evropského kulturního paradigmatu, se Zuzana Lehmannová a Šárka Zemanová společně věnují formování konceptu lidských práv v evropské kultuře od antiky, přes křesťanské pojetí svobody člověka až po ideu a realizaci lidských práv v novověkém sociálně-politickém a právním myšlení. Analyzují hodnotový odkaz Evropy s její historickou rolí civilizačního centra a světového kulturního hegemonu, která vytvořila základy pro rozvoj globální civilizace, včetně globálního pojetí lidských práv. Důsledky „Arabského jara“ a rozpady sekulárních diktatur v této oblasti zpracovává Jaroslav Krejčí, a tím z jiného pohledu navazuje na úvahy prof. Pavlíčka o rizicích imigrace. Stať pojednává o globalizaci lidských práv a pluralitě kultur, kdy předmětem jeho zájmu jsou konfucianismus v Číně, hinduismus v Indii, buddhismus v jihovýchodní Asii a zejména islám se svým duchovním centrem na Blízkém východě, ovšem s věřícími, kteří žijí mezi Atlantikem a Čínou. Konflikt, který tak vzniká mezi civilizací založenou na přirozených právech a individuálních lidských svobodách a mezi civilizacemi, které tyto hodnoty v sobě primárně neobsahují, je z pohledu autora zmírňován prolínáním kultur. Konfucianské Zlaté pravidlo, které zní „Co nechceš, aby se stalo tobě, nečiň druhým“, není cizí ani ži-

dovsko-křesťanské kultuře. V kapitole pojednávající o mezinárodní a evropské ochraně lidských práv Pavel Šturma prezentuje univerzální mechanismy ochrany lidských práv (smluvní mechanismy obecné povahy; mimosmluvní; specifické smluvní úpravy lidských práv, např. týkající se zákazu diskriminace), dále pak mechanismy regionální a v neposlední řadě i mechanismy mimoevropské (inter-americký a africký systém ochrany lidských práv). Studie je opatřena rozsáhlou faktografií postavenou na hlubokých znalostech autora, které se odvíjejí nejen od jeho aktivního působení v odborných komisích OSN. Helena Hofmannová svá témata zpracovala v posuzované knize ve čtyřech kapitolách a věnovala se zejména otázce konceptu rovnosti v USA, právu na život, ochraně národnostních menšin, ale i pojetí lidských práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. Z hlediska komparativního je zajímavá studie Miluše Kindlové, která zpracovala otázku ochrany lidských práv ve Spojeném království Velké Británie, zejména s akcentem na vztahy Zákona o lidských právech k EÚLP a k respektu k suverenitě britského parlamentu. Rozšiřující obzory vědění nabízí pro každého občana středoevropského státu Michal Tomášek. Se svou kapitolou nazvanou Koncepce práv a svobod v kulturních systémech Východu a hodnoty člověka předkládá zcela odlišný pohled východních kultur na postavení jednotlivce v kolektivisticky založených společnostech. Úvod své stati sice autor otevírá věcnou tezí, že: „kritika pojetí základních práv a svobod v zemích východní Asie, které se mu dostává od „západních“ civilizací, se musí opírat o poznání historického vývoje hodnoty člověka v této oblasti“.¹ Mohla by však být zároveň finálním apelem k vyhodnocení důsledků tzv. eurocentrického myšlení. Autor věcným a velice čtivým způsobem překládá pravidla východních kultur obsažených v konfucianismu (zejména učení o hierarchizaci osob dle systému tzv. pěti vztahů), dále pravidla vtělená do tzv. legismu (druhé názorové učení vedle konfucianismu). Obě však měla společného jmenovatele a tím byl nesmiřitelný boj proti individualismu a egoismu jedince, kdy podporovány byly jen ty jeho vlastnosti, které upevňují kolektiv. Proti anarchii stavěli řád, proti touze po majetku stavěli sílu ctnosti a sílu etiky. Na druhé straně pobídka k vzájemnému špehování a hlídání jednotlivců, včetně odměn za udávání (nabízeli jen tzv. legisté) a následné trestání za neuposlechnutí příkazů panovníka, jež je nedílnou součástí východního učení, našlo v historii zemí tzv. Východního bloku své četné uplatnění. Tomášek, který vládne některými jazyky východního světa, nám nabízí pohled do dalších

nábožensko-filozofických učení jako je např. buddhismus, s nímž je konfucianství významně konfrontováno a jejichž pozdější, částečná syntéza umožní vznik buddhismu *zen* v Japonsku. Celkově obsáhlá kapitola prof. Tomáška není obdivným étosem k východním učení, ale věcným zhodnocením jejich vnitřních konfliktů, kde rozpor práva, morálky a vztahu nadřazenosti a podřízenosti v čínském a japonském pojetí práva s sebou mnohdy nese požadavek individuálního sebeobětování na oltář celku. Rozsáhlá faktografie východních učení je autorem doplněna o jejich zobrazení v literatuře i filmu, což autorský výsledek velmi příjemně osvěžuje a ještě více zpřístupňuje čtenářovu pochopení. Andrea Fáberová se věnuje otázce uprchlictví v České republice, zejm. genezi tohoto institutu, unijnímu a mezinárodně-právnímu rámci a azylové infrastruktuře.

Na mnoha místech této interdisciplinární monografie, která je propojena páteří v podobě lidských práv, autoři formují svá přesvědčení, že lidská práva jsou významným motorem společenských změn a jsou součástí humanistických principů civilizací. Proto garance a vymahatelnost těchto práv jsou zájmem celé společnosti. Recenzovanou monografii považuji za úctyhodné vědecké dílo, které by nemělo chybět žádnému zájemci o problematiku lidských práv, ať už v rovině doktrinní, historické, normativní, komparativní či judičiální, v jeho domácí knihovně. Posuzovanou monografii, vzhledem k jejímu teoreticko-filozofickému zaměření, doporučuji nejširší čtenářské pozornosti.

¹ TOMÁŠEK, M. Koncepce práv a svobod v kulturních systémech Východu a hodnoty člověka. In: PAVLÍČEK, V. – HOFMANNOVÁ, H. a kol., *op. cit.*, s. 187.